

לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

כרך לא, תש"מ

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

ושליטתם בלשון העברית הייתה מצומצמת. יודע לעשות בשירים בכל מלוא תפוסת קולותיה של הלשון המשורר רצון הלוי, שפינורותיהם של ר' יהודה הלוי ושל ר' שלום שבזי מנגנים בשיריו. ואם אנו ממעטים את פוחה וכשרון פועלה האסתטי של הלשון העברית גם כאן, בארץ-ישראל, נלך ונשפיה את קולות הלשון שבהם הנפש מדברת.

האל"ף-בי"ת על כל אותות קולותיו מתבקש לנו. הוא מתבקש לספרות העברית, למען תוכל לומר את דבריה בכל פלי השיר, שהאל"ף-בי"ת העברי זימן לה. הוא מתבקש לעם ישראל פולז, כדי שלא נהיה פבנים המכלים את הנכסים שקיבלו מאבותיהם. והוא מתבקש לנו, כדי שחיינו כאן יהיו חיים של כבוד ודרך-ארץ. ובשלום האל"ף-בי"ת גם יהיה שלום לעם הזה.

ראובן סיוון

י"ח רבניצקי על ראשית המפנה בסגנון

ייסוד החברה 'שפה ברורה'¹ בסוף תרמ"ט, ערב שנת תר"ן, היה תמרור חשוב בהתפתחותה של העברית המתחדשת. החברה, שהפכה במהרה לנעד הלשון העברית,

---

1. על 'שפה ברורה' ראה 'לקט תעודות לתולדות ועד הלשון...'.
וכן חברתי 'שמונים שנה' ב'לשונונו לעם' תש"ל.

הייתה לראש פינה בהתחדשות העברית בארץ-ישראל. גם בתפוצות הגולה נוסדו במהרה בעקבותיה חברות 'שפה ברורה', שקיבלו וקיימו עליהן להפיץ את הדיבור העברי. ראשי הספרות העברית ברוסיה קידמו בברכה את המפנה הזה בחיי העברית והתנועה הציונית והוציאו פרסום מיוחד:

פּוֹרֵחַ

קובץ ספרותי.

אדעסא

בדפוס הר' אבא דוכנא.

תר"נ.

בקובץ השתתפו במאמריהם: שלמה האלק[1] שי (הוא זלמן אָפּשטיין, שפתח במאמר ברכה "שלום! לכבוד אגודת 'שפה ברורה' בירושלים"), משה ליב ליליענבלום ('מה הלאומיות דורשת?'), אחד העם ('חשבון הנפש'), מענדעלי מוזר ספרים ('שם ויפת בעגלה'), א"ל לעווינסקי ('אנחנו ואבותינו') ועוד. מעניין בתוכנו ובסגנונו הוא מאמרו של י"ח ראבניצקי (ראה עליו בחוברתי על 'הלשון הירושלמית'), 'שפה ברורה ונעימה', שבו הוא מבקר, הן את 'הלשון המליצית' והן את 'הלשון הפשוטה', שהתחילה אז לצמוח. במאמר הזה הושמעה, פנראה בפעם הראשונה, הקריאה 'אל תקרא מרחיבים אלא מחריבים' והריהו פאן במלואו [ההשלמות בסוגריים מרובעים — שלי. ר"ס].

ש פ ה ב ר ו ר ה ו נ ע י מ ה !

איזה דרך ישרה שיבור לו סופר עברי בבואו לכתוב עברית? מה הוא הסגנון הטוב הראוי לבחור בו?
השאלה הזאת תוכל אמנם להיות כמדרש פליאה בעיני הקוראים; כי

איך אפשר לנטות קו על הסגנונים הרבים והעצומים, להוציא במספר צבאם ולהרים על נס את-המעולה והמשובח לאמר: כזה ראה וקדש? הן מספר הסופרים המה אופני הכתיבה, וכשם שאין פרצופי בני אדם דומין זה לזה, לא פרצופי הגוף ולא פרצופי הרוח. כן אין סגנון סופר אחד דומה לרעהו, ולא רק שני נביאים כ"א [כי אם] גם שני סופרים אינם מתנבאים ואינם יכולים להתנבאות בסגנון אחד, ולא לשוא יצא הפתגם ללמד כי "הסגנון הוא האדם".

כן הדבר, אולם אנכי מגמת פני לא לכוון לחקר פלגות לשון סופרינו ולדרוש על כל פרט ופרט, כ"א לדבר דברים אחדים על דרך הסגנון הכללי שבו סופרי ישראל מצוינים, ביחוד בתקופת ספרותנו החדשה.

וכאן מציג הכותב את שתי דרכי הסגנון של תקופתו:

בשני דרכים ילכו סופרינו בבואם לערוך מערכי לבם על הגליון. שני הדרכים האלה שונים איש מרעהו ורחוקים מן הקצה אל הקצה ולפיהם נוכל לחלק את ההולכים בהם לשתי מחלקות נפרדות: א) "מליצים", בעלי תג"ך שומרי משמרת הלשון על טהרת הקדש [פוריסטיים בלע"ז [בלעז]]; ב) שונאי "מליצה" הבוחרים דרך הסגנון הפשוט.

אין הכותב חוסך את שבט ביקורתו משתי דרכי הפתיכה

של ימיו:

המחלקה השניה לא כבירת ימים היא ורק בשנים האחרונות החל להיות רשומה נכר. לפנים בישראל, מאז נולדה ספרותנו החדשה עד הימים האחרונים, רוח כללי אחד היה מרחף על פני סגנונם של הסופרים, כמעט כל עדת תופשי העט בתוכנו, אם לא נביאים, בני נביאים היו, כלומר: "מליצים" מדברים על כל ענין רק בלשון הנביאים. ביחוד מיום הברא מ"ע [מכתבי עתים = עיתונים] עברים על הארץ, פרו וישרצו הסופרים הקטנים ויעצמו המליצים במאד מאד. מה טיבם של חרשי עט אלה כבר נודע למדי, כרבם [כרובם] אין כחם אלא כפה ממלל רברבן ולשון מדברת גבוהות, כל כונתם רק לשמה של המליצה, וכנות עליהם הרוח הם "מתנבאים" במחנה, ינאמו "נאומים נעימים וניבים נאווים" הלקוחים

מאוצר ישעיה, איוב וכו'. כשישבו לשלחן הסופרים. לא הרעיון בעצמו, שעליו תסוב מלתם [מִלְתָּם] יתפש אותם בלבם, כי הוא אצלם נסוג אחור לסתר המדרגה, לדיוטא התחתונה, כדבר טפל שאין שוה לטפל בו כשהוא לעצמו וכל קיומו הוא רק בזכות המליצה, שאליה ביהוד ישימו לבם להביאה בעדי עדיים על הבמה, כמו רק היא עיקרו של דבר. מטרתו ותכליתו, היא התוך והרעיון קליפתה; ולזאת מטות [מוטות] כנפיהם מלא [מלוא] רחב גני המקרא ללקוט משם שושנים, ציצים ופרחים לתפארת הלשון. הנה יושב הוא הסופר ומקמט את מצחו ומעמיק לחשוב מחשבות, — אל תדמו בנפשכם כי הוגה דעות הוא וחותר להביע את מהלך רוחו באר היטב; לא זאת, מה לו ולהרעיון המפשט בעוד לפניו עבודה יותר גבוהה ונעלה, כי נכנס הוא לפרדס וישוט במרחבי המקרא לקטוף משם את המליצה בכפתוריה ופרחיה. הנה שחוק נעים נראה על שפתיו, כאיש השש על מציאה גדולה. התדעו לשמחה מה זו עושה? לא הגיון חדש הבריק במחו רק כתוב הדר נתגלגל לידו, פסוק נחמד ממיטב פסוקי הנביאים או הכתובים; אמנם הפסוק ההוא זר וקשה מעט להבין כי רבו פרושיו וגם אין ענינו לרעיון המדובר, מה בכך, מי ישים לב לקטנות כאלה, המליצה יפה היא והלילה לו להניח אותה מידו. הסופר מהמין הזה הוא כפלגי מים ביד הפרזא, אל כל אשר יהיה רוחה ללכת ילך אף הוא מבלי בקש חשבונות רבים, והיא תשים רסן מתעה על לחייו להטותו מהדרך אשר התיצב עליו מראש ולהוליכו תמיד בצדי דרכים. כחומר ביד היוצר כן הוא ביד המליצה, אשר בקסמיה תרחיב או תצר צעדיו וברצותה מאריך או מקצר. מפני מה האריך פה במקום שראוי לקצר? יען כי נפתחו לו לרוחה צנורות ההשפעה מאוצרות ישעיה וכו' אשר השפיעו עליו רב טובה שהוא יכול לקבל תמיד. ומפני מה קצר שם במקום שראוי להאריך? יען וביען נסתמו הצנורות המריקים מעליהם אמרות נמלצות ולא הקרה ה' לפניו פסוקים הנוגעים לכה"פ [לכל הפחות] בשערה אל הענין הנתן [הניתן] לו לענות בו.

וכיצד צמח הסגנון החדש 'הפשוט'?

מובן הדבר לכל בר דעת שספרות שלמה אפשר לה להתקיים באופן

כזה רק בהיותה במצב הילדות, בזמן שרגלה עומדת בתחום קצר וצר ומוחה רופט ונח בלי תנועה ועבודה חיה. אך הנה רוח הזמן נשב בספרותנו החדשה ותחל גם היא להתפתח ולהשתלם, ויולדו [יִנְיָדוֹ] סופרים חדשים בישראל, אשר כבר הריחו בריח הספריות [הספריות] האחרות, ובצאתם מעט ממסגר ד' האמות המצומצמות התרחב חוג מבטם ויחלו להגות דעות ולחשוב מחשבות חדשות על התכל ומלואה לפי רוח העת. הסופרים ההם, בגשתם להוציא את רוחם על הגליון ולתאר בדיוק את הלך נפשם, הרגישו לחץ ומועקה על כל שעל כמו רגליהם הוגשו לנחשתים, ויוכחו [יִנְיָכְחוֹ] לדעת שאין הקומץ משביע את הארי ואי אפשר הדבר לצמצם את הרעיונות, לקמטם ולכבשם לפי מדת הפסוקים הנמצאים בתנ"ך. ולזאת השכילו לנתק את חתולות הילדות ולהשליך מעליהם את עבותות הסגנון הישן ותחת מליצות חוזי יה בחרו לדבר בלשון בני אדם. כי באמת מה יעשה הסופר החפץ לא רק להכביר מלין ולפור כאפר פִּרְזוֹת אשר ערפל חתולתן, כ"א להביע מה שיעלה על לבו בשפה ברורה, שפת אנושי? האם לא ישמר [ישמור] לדבר את אשר ישים הרעיון בפיו אם לא מצא במחזות החזיים מליצה הרושה לחפצו? הישים בסדר רגלו וילך לנוע אל ספרי המקרא להוציא משם חוליות חוליות של פסוקים ולעשות מהם שלשלת ארוכה, אשר תכביד על הרעיון ותשבר כל עצמותיו מבלי השאיר מתום? מי לא ידע כי החיים בימינו שונים הם תכלית שנוי מהחיים של זמן הנביאים (מלבד אשר ספרי המקרא לא יכילו גם את כל אוצר השפה הנמצא אז); הזמנים משתנים ועמם גם בני האדם בדעותיהם ומשפטיהם וכל ילדי רוחם. המושגים הישנים התרחבו והתפשטו וגם התפרדו ונחלקו לעצמים דקים מן הדקים, אשר בשפות החיות כלם בשם יקראו, ומושגים רבים חדשים צמחו ונולדו אשר לא שערום אבותינו מעולם ולא יכלו לכנותם. ועתה היוכלו הסופרים שיש בהם דעה לשים מועקה במתניהם וללחוץ בחזקה את ילדי רוחם במעגל הצר של הפסוקים לאמר: פה תהא קבורתכם!

וכאן עובר הפותב לביקורת סגנון ה'חדשים':

ואולם, הסופרים החדשים בעזבם את דרך בעלי הלשון הישנים הרבו

להתרחק אל הקצה השני והנה גם הם התיצבו על דרך לא טוב.
כאשר 'המליצים' יסלסלו וירוממו את לשונם על חשבון הרעיון, כן
יצא אצל הסופרים 'הפשוטים' שכר הרעיון בהפסד השפה. הראשונים
הרכיבו מליצה על מליצה עד כי "מרב העצים לא נראה היער" וערפל
כסה על הגיונם, והאחרונים כגרשם את הערפל מעל שמיים הסירו גם את
מראה גנה התכלת ועצם זהר הרקיע... כי הסופרים 'הפשוטים' עפ"י רוב
ירבו לדבר בסגנון פשוט ביותר, עד כי יפשיטו מעל "השפה היפה"
את כל כבודה ותפארתה וינצלו את עדיה ויציגוה ריקה, פשוטה ועדיה, גם
ריחה נמר וטעמה לא יעמד בה מכל וכל.

הסופרים החדשים ימלאו פיהם לעג על המליצים הישנים בעלי
המקרא, על אשר אין להם בעולמם אלא ד' אמות של הפסוקים ורוקדים
הם כנגד הרעיון ואינם יכולים לנגוע בו; בלי ספק צדקו בריבם, אך המה
ירחיקו ללכת וישפכו ביחד עם מי הרחצה גם את הילד, בעזבם מכל וכל
את מקור השפה, את המקרא. לא המקרא מחויב ליתן את הדין על אשר
המליצים יקלקלו וישמשו בו לא בדעת ויהי אצלם לנחל נובע מליצות,
ובדברם עברית לא רוח הנביאים דובר בם כ"א מלתם על לשונם. זה
הספר הקטן, המקרא, גדול הוא לנו לא רק מצד תוכנו כ"א גם בלשונו
וסגנונו, כי הוא רק הוא נותן נשמה לשפתנו המתה בפי העם, באצרו
בקרבו כל חמדות הלשון וסגולותיה המיוחדות, ואם הוא לא יהיה נר
לרגלינו אז נגשש כעורים [פְּעֻנְרִים] קיר ורוח שפת עבר זרה לנו. גלוי
וידוע שכל שפה ושפה יש לה קלסתר פנים מיוחד ורוח מצוין, כל אחת יש
לה באוצרה לא רק מלות בודדות כ"א גם מבטאים [פיטייים²] וניבים
המסוגלים לה לבדה ומוסיפים לה לזית חן, ולוא יעתקו לשפה אחרת מלה
במלה, בלי שנוי ותמורה, יצאו משחתי מראה וחסרי טעם וגם בלתי
מובנים כל עיקר. ואם כך הדין בשפות האירופיות החיות ואף באלה
היוצאות מגזע כללי וכמעט מחומר אחר קורצו, עאכ"ב [על אחת כמה
וכמה] השפה העברית אשר מוצאותיה מימי עולם ורוח קדם שפוך עליה

---

2. ראה הערה 24 בעמ' יז של חוברתי על 'הלשון הירושלמית'.

וורכיה רחוקות הרבה מאד מדרכי לשונות ארצות מולדתם של סופרינו. ומאין ידעו כותבי עכרית את רוח השפה הזקנה שאיננה מדוברת עוד אם לא יבקשו תורה מפי האוצר האחד הנשאר לנו לפלטה גדולה מימי גדולתה והפרחתה? והנה את האוצר הנחמד הזה יניחו סופרינו החדשים בקרן זיית ולא ישימו אליו לב, כמו אין בו כל יתרון ומועיל לשפתנו, ורבים מהם לא יבושו להודות בקהל שאינן להם ידיעת בר בי רב בתנ"ך! לא נפלאת היא באופן כזה אם הבלברים האלה בסגנונם הפשוט יגיעו למדרגת ההפשטות הרוח של שפתנו העלובה, אשר יתעמרו בה לבלי חק ויכריחוהו לקבל פנים רבים זרים ושונים ככל העולה על רוחם ולא רוחה: סופר פלוני יושב הוא ברוסיה ושפת הארץ שגורה היא על פיו והנה העברית שלו יוצאת לשוק לבושה בגדי הרוסית החמדות; סופר אלמוני בקי בלשון אשכנזי [בגרמנית] והעברית שלו תלבש אשכנזית ותתעטף אשכנזית וכו'. כן יעברו על העברית גורלות שונים, מתהפכת היא כחומר חותם, פושטת צורה ולובשת צורה, ובין דא לדא ספת ההיא עלובתא [בין זה לזה נחתכת עלובה זו] והצורה העצמית המיוחדת לה תעלה בתהו ותאבה.

ועל שיבושי הלשון החדשים:

ולא רק לרוח שפתנו יחטאו סופרינו, כי אם עוד יוסיפו לחטוא בשגיאות גסות גם נגד חקי הלשון ודקדוקה. לא יאמינו כי יסופר באזני אומות העולם שסופרי ישראל נכשלים בדברים שתינוקות של בית רבם יודעים אותם. קחו גליון מ"ע [מכתב-עת] אחד ונסו נא הצג נקודות במקום אשר תמצאו איזו שגיאה, אז אף אם לא תדקדקו כחוט השערה תהיה הנקודה רבה על הכתב. וסופרים כאלה המתפרצים מפני חקי לשוננו רבו כיום לא אך בין אזובי הקיר, כי גם "בארזים נפלה שלהבת" והגדולים אף הם יגדילו לפרוץ פרץ, ותהי שפתנו העניה כעיר פרוצה אין חומה ואין גדר, איש כל הישר בעיניו יעשה לה.

היתכן דרך כזה?

אמת הדבר שלא הרעיון נברא בשביל המלות, רק להיפך, המלות הן

אך לבוש חצוני להלביש בו את הרעיון בצאתו החוצה. אבל הלא בנוהג
שבעולם שבני אדם מן הישוב ישימו עינם אף על לבישם לבל יהיה נקוד
וטלוא ומכוסה אבק וחול. חז"ל חייבו מיתה את ה"ח"ח [תלמיד חכם]
שנמצא רבב על בגדו, ומה בכסות הגוף כן קל וחומר בלבוש הרוח שמוטל
חוב גדול לנקותו וליפותו ככל האפשר, כדי לחבב את הרעיון על הקוראים
ולמשוך אלינו את לבם. ותלמידי חכמינו החדשים תרשו הלכה בביח
מדרשם והם עולים על הבמה להטיף בתוך קהל ועדה מלובשים בגדים זריט
ומשונים המלאים רבבים לרבבות, כמו להכעיס תמרורים את בעלי
הנפש היפה. האין זה עון [עוון] פלייז? ועוד יותר גדול העון מנשוא אחרי
אשר הסופרים האלה בעצמם בכתבם בשפה אחרת יכתבו בסגנון ספרותי
ויבחרו אמרי שפר ומבטאים נאים לפי רוח השפה ההיא, ורק בבואם לדבר
בשפת עבר יעבר עליהם הרוח לבטל את הלשון כעפרא דארעא וכל פנים
יקלקלו בה. אם על כבודם אינם חסים בדברם עברית — ה' עמם, יהי להם
אשר להם, אך מי מחל להם על כבוד שפתנו המחולל ומגואץ על ידם, כי
ירשו לעצמם לעשותה לשפה בלולה אשר לא תאר לה ולא הדר?

הן אמנם לא טוב יעשה הסופר בשפת עבר אם יצבור מליצות חמרים
חמרים ויסחבן סחוב והשלך על הגליון, אך אם הוא אינו דרוש להיות
משועבד להשפה איננו גם בן חורין להפטר מחוקי תורת הלשון והליכות
רוחה. כלל גדול עליו לנקוט תמיד בידו, שלא מאשר עפ"י מקרה יצאו
מפי הנביא שתים שלש מלות סמוכות זו לזו אז כבר הוצק חן בזה ומחויב
הוא לדרוש סמוכין חקך ולא יעבר ולדחוק את עצמו לצרף גם הוא את
צרופי המלות שתהיה מלה אחת מושכת אחריה מלות אחרות כסרח
העודף; אם הזווג איננו עולה יפה כ"כ [פל פך] להרעיון אין רע אם יפריד
בין הדבקים ולא יתן פסוק כצורתו. אך כמו כן עליו לפקוח עיניו ולהתבונן
היטב בתנ"ך למען דעת לשמור מכל משמר את המבטאים והנאומים
המסוגלים לשפת עבר ולא יגלה פנים בלשונו שלא כהלכה ולא יברא ניני
שפתים הזרים לרוחה. אוצר סגולתנו, המקרא, צריך להיות פתוח לפניו
תמיד, למען ישאב מן המעיין הטהור הזה, לא מי מליצות. וק סגולות
השפה וחמודות רוחה.

פאן מזהיר הכותב את המחדשים מפני הרחבה לא זהירה:

כן הדבר, אנו אין לנו לכלוא את הרוח, לצמצם ולקפל את כל הגיונינו ושעיפינו במסגרת הצרה של המקרא, חלילה לנו משלוח יד ברעיונו להמיתו על קדוש המליצה, לשם יחוד הפסוקים. הרשות בידינו וגם החובה להוציא ממסגר את שפתנו, להעמיד רגליה במרחביה ולהעלותה למדרגת שפה חיה, למען תהיה דרושה לכל חפצי הסופר בזמננו ויוכל להביע בה את כל הגות רוחו באר היטב. אולם עלינו לעשות כל זאת בהתבוננות וזהירות יתירה לבלי לגעת אל עצמה ואל רוחה ולא תהיה לה עליה זו לירידה. עלינו לבנות בנין אשר לא יהיה סתירה, להרחיב את שפתנו אך לא לפרוץ גדריה.

פאן עובר רבניצקי למשחק המלים שלו, שהפך סיסמה

בפי מתנגדי הרחבת הלשון מאז ועד היום הזה:

למה יאמרו: לא נתמלאה שפת עבר אלא מחורבנה של עצמה ואל

תקרא מרחיבים אלא מחריבים!

הכותב מסיים בביקורת מסויגת על השפעתו 'השלילית'

של הדיבור החי בארץ-ישראל על הפתיבה:

ביחוד דרוש לשית לב עתה, עת בארץ אבותינו התעוררה תנועה

גדולה להפיח רוח חיים בעצמות היבשות של שפתנו הקדושה ולהחיותה

בפי בניה. על התנועה החדשה הזאת יש לנו רק לשיש בשמחת עולם,

ועלינו לשבח לאדון הכל שהחיינו וקימנו לתקופה נעלה כזאת, זמן

"התנשאות הרוח" לעמנו הנותן תקוות מלאות זיו, כי על הר ציון ששמים

תשוב לפרוח שושנת יעקב הנובלת וגם שפתנו אחרי בלותה תהיה לה עדנה

ותעלה כפורחת. כל בני הגולה הנאמנים לעמם מרחוק יקדמו בתודה וברכה

את פני בני ציון היקרים העוסקים בעבודת הקדש של אגודת "שפה

ברורה". אולם אין טוב בלי רע, וגם בדבר הטוב והנעלה הזה נמצא קוץ

מכאיב לכל אוהבי שפתנו אהבה נאמנה בדעת, כי יש מקום לפחד פן

יפעל הדבור לרעה על הכתיבה, ונוסף גם הוא על מחריבי שפת ספרותנו

להשפיע עליה קלקולים ושבושים למורת רוחה; וכי לא פחד שוא הוא —

זאת יוכיח לנו 'הצבי' היו"ל [היוצא לאור] בירושלים, אשר מוציאו לאור הנכבד, אחד מראשי 'המדברים', ברצותו להורות דרך למרחיבי השפה, יפריז פעמים רבות על המדה מאד . . .
ולסיגום מציע רבניצקי:

כי על כן, כדי לעצור בעד כל השפעה לא טובה, ובכלל לשמור על טהרת הרוח של שפת ספרותנו, מה טוב היה לוא נוסדה בידי טובי סופרינו בארץ ובחו"ל, מלבד אגודת המדברים, גם אגודה אחרת של כותבים אשר מטרתה תהיה להגן על השפה מפני רוח רעה, להתבונן בשבע עינים אל פעולת הסופרים, להראות באצבע על כל הממלאים את הספרות מליצות ריקות או מבטאים בעלי מומים ומשחתי מראה, להרחיב את השפה בדעת והשכל [והשכל] לפי רוחה, לסמוך ידיה על כל שיחה נאה הראויה להתקבל לאוצר שפתנו, להקשיב לכל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש ולהבר את הטוב ולזרות הלאה את הרע, — אז נוכל לקוות באמת כי תחדש לשון עבר את נעוריה, כי ישוב לשפת ציון כל הדרה מימי קדם, והיתה לא רק "שפה ברורה", כי אם "ברורה ונעימה" גם יחד.

כך כתב רבניצקי לפני תשעים שנה.

יתר דברי ימי פולמוסיו של רבניצקי בענייני לשון וסגנון, ודבר הצטרפותו אל 'המדברים' (ועד הלשון העברית) — הלא הם פתובים על חוברתי, "הלשון הירושלמית" והתגבשות הסגנון החדש" ('לשוננו לעם' קונטרס ב', תש"ס).
ועוד ידובר בעניין הזה.